

II. Ulászló, a mindenre igent mondó király

II. Ulászló királlyá választásával a Magyar Királyság rövid idő alatt hihetetlen mélységekbe zuhant: amit a Hunyadiak kemény elszántsággal megvalósítottak, az pár év alatt semmivé vált. A Fekete sereg felszámolása előrevetítette az ország szomorú sorsát.

(folytatás 37. lapszámunkból)

A királyválasztó országgyűlésen 1490. július 15-én II. Ulászló cseh királyt egyhangúan Magyarország királyává választották. A választás feltételül a főurak arra kötelezték, hogy ne szedjen rendkívüli adót és a királyi tanács hozzájárulása nélkül semmit se cselekedjék. Az új király engedelmeskedett a nagyuraknak, mert nem ismerte a magyarországi viszonyokat. A bárók bármilyen törvénytelen dolgot kértek tőle – mivel nem ismerte az ország törvényeit –, teljesítette.

A többi trónkövetelő azonban nem nyugodott bele a választás eredményébe. Mindegyikük fegyverrel akarta kivívni a maga igazát, de Mátyás Fekete serege utolsó nagy haditettével kiverte őket az országból. A bárók szorongva látták, hogy a király kezében még mindig megvan a félelmetes haderő, amely őket fölöslegessé teszi, és engedelmességre szoríthatja. Ezért a Miksa császárral folytatott háború gyors befejezése érdekében szégyenteljes békét kötöttek a Habsburgokkal. II. Ulászló lemondott Ausztriáról, sőt, elismerte Miksa magyar királyi címét és gyermektelen halála esetére a trónörökösödési jogát. II. Ulászló öccse, Albert is betört északon az országba, s nagy serege élén Nógrádig jutott, majd hamarosan megbékeltek. A magyar uralkodó lemondott öcsce javára a lengyel trónigényéről.

A Fekete sereg megsemmisítése

Miután a Fekete sereg megvédte II. Ulászló trónját, a főurak előkészítették pusztulását. Ellátatlanul küldték a törökök ellen. Az éhező csapatok a lakosságot kezdték rabolni, fosztogatni. Ekkor Mátyás király legendás hírű hadvezére, Kinizsi Pál a bandériumok élén szétverte s halomra gyilkolta őket. Ezt követően a bárók az országgyűléssel kimondatták a főúri bandériumoknak királyi zsoldfizetésben való részesülését. Ezzel az ország hadszervezete visszacsúszott a Zsigmond-kori állapotba, mert a bárók közpénzen tarthatták fenn magánhadseregeiket. A Hunyadi hatalom megszüntetésével, Ausztria és Szilézia elvesztésével, a törökök ellen annyira szükséges állandó sereg megsemmisítésével a bárók és főurak döntő módon hozzájárultak Magyarország tönkretételéhez.

A központi hatalom szétesése

Mátyás király halálával a központosított államrendszer összeomlott. A főurak elérték azt, amire vágytak: maguk uralhatták az ország nagyobb részét, akiknek akarataiba senki sem szólhatott bele. A bárók a királyi hatalommal nem sokat törődtek. Neki már nem volt a főuraktól független ereje, hiszen a Fekete sereg megsemmisült. A gyenge király uralkodása alatt általánossá vált a féktelenség az országban. Egyes főurak a király hatalmát sem-

mibe vették. Az általuk lakott vidékeken kényük és kedvük szerint uralkodtak, sőt az uralkodót gyakran megalázták. Újlaky Lőrinc a királyt nyilvánosan ökörnek nevezte. Amikor ezért a felbőszült király hadat akarta a gyalázkodó főurat megbüntetni, az időközben nádorrá lett Szapolyai István a következőképpen kényszerítette a királyt visszalépésre: „törvényeink értelmében senkit sem lehet addig megbüntetni, amíg a törvény el nem ítéli.”

A hivatalsszervezet nem jutott a zsoldos haderő sorsára, mert vezető tagjai maguk a főurak voltak. A kancellárrá, majd érsekké kinevezett Bakócz Tamás a rendelkezése alá került hivatali apparátust nem a királyi hatalom megszilárdítására, hanem arra használta fel, hogy minél nagyobb súllyal vehessen részt a bárók hatalmi osztozkodásában. II. Ulászló tehetetlenül figyelte ezt a rablógazdálkodást, és kísérletet sem tett arra, hogy megszabaduljon a főpapok és a bárók gyámsága alól. Minden kívánságukra a jól van (dobzse) szavakat használta lengyel nyelven. A magyar közvélemény ezért nevezte Dobzse Lászlónak.

Kiüresített kincstár

A bárók Mátyás gazdaságpolitikájának intézkedéseit is visszavonták. A hadiadók, a regálék jó részét, a mentességnélküliséget is megszüntették. Így a királyi jövedelmek a korábbiak a negyedére zuhantak vissza. Mivel

II. Ulászló ábrázolása a prágai Szent Vitus-székesegyházban (1509)

rendi anarchia a társadalom minden rétegében érezte hatását.

A királyi hatalomnak ezt a megaláztatását nem II. Ulászló egyéni tulajdonságaira, hanem arra a politikai rendszerre kell visszavezetni, amelyben a leghatalmasabb bárói család elszigetelte a királytól a nemességet. Ezért a centralizált államapparátus vezetői semmiféle társadalmi erőre nem támaszkodhattak a főurakkal szemben. Ezért csak úgy tarthatták fenn egyéni hatalmukat, ha ellenpártot szervezve a bárókat osztozkodásra kényszerítették. A centralizációnak ebből a zsákutcájából nőtt ki a Jagellók alatti kétpártrendszer: a főpapi hivatalno-

igyekezett Mátyás központi kormányának még a romjait is megszüntetni. A királyi hatalom mozgásterét a királyi tanács és az országgyűlés által korlátozták. Ezek akarától tették függővé a külpolitika irányítását. A hűtlenségi perekben a döntést az országgyűlésre bízták.

A nemesség minden áron kiváltságainak, személyes szabadságának, adómentességének a növelésére törekedett. 1492-től kezdve az országgyűléseken többször felmentették őket a papi tized fizetése alól. Az 1495. évi országgyűlésen megszüldötták a vármegye hatáskörét, melyet a nagybirtokosokra is kiterjesztettek. A politikai élet súlypontja áthelyeződött az országgyűlésekre, de ezeken hiányzott a másik közjogi fél, a király korlátozó hatalma. A köznemesség megerősödésének lehetőségeit főleg a főurak korlátozták, akik familiárisaikkal fegyveresen jelentek meg az országgyűléseken, s legtöbbször úgy elhúzták a tárgyalásokat, hogy a köznemesség kénytelenek voltak gazdaságuk gondozására hazasietni, s ezáltal a döntéseket a főurakra bízták.

A Habsburg-irányultság erősödése

Az 1490-es éveket belpolitikailag a főurak marakodásának éveinek tekinthetjük. Ulászló kormánya nem tudott ellenállni a nemesség által támogatott Szapolyaiak egyre nyílabb trónigényének. Belső erőforrások hiányában a királynak kénytelen volt a Habsburgok segít-

ségét keresnie. Szapolyai István halála után idősebb fia, Szapolyai János erdélyi vajda vált a nemesi párt vezérévé. Az ő ügyét a nemesség országgyűlési szónívójává emelkedett Werbőczy István népszerűsítette a nemesek körében. Az 1505. évi első országgyűlésen a fegyveres nemesi tömeg Ulászló lemondását és Szapolyai János királlyá választását követelte. Az udvari párt kénytelen volt Habsburg Miksához fordulni, aki háborúval fenyegetőzött. Szapolyai visszakozott, s megelégedett az 1505-ös évi második országgyűlés döntésével: ha II. Ulászló gyermektelenül halna meg, a magyarok nemzeti királyt választhatnak.

Miután 1506-ban II. Ulászlónak fia született, Szapolyai János reményei meghíúsultak. II. Ulászló 1506-ban családi szerződést kötött a Habsburgokkal, miszerint Miksa unokája, Ferdinánd – a későbbi magyar király – feleségül vette Ulászló leányát, Annát. Ugyanezen szerződés értelmében Ulászló megszületendő fia – a későbbi Lajos király – Ferdinánd húgát, Máriát kellett hogy feleségül vegye. Lajos megszületésével a Habsburgokkal kötött megegyezés megvalósulni látszott, s az 1515-ös bécsi találkozó Lajos gyámjának Miksa császárt és Zsigmond lengyel királyt tette meg.

Tovább hanyatlak a királyi hatalom

Ulászló fokozatosan elvesztette királyi tekintélyének utolsó foszlányát is. Jövedelemforrásai összezsugorodtak, és nagy adósságokat halmozott fel. A belső anarchia kiszolgáltat-ta Magyarországot a hatalmukban gyarapodó Habsburg hatalomnak. Ulászló és az udvari párt gazdaságilag a Habsburgok által uralt tartományok függvényévé vált. Ezt bizonyítja a Fuggerek térhódítása a magyarországi bányászatban. A korszak legnagyobb pénzügyi hatalmasságának a magyar térségben való megjelenése előre jelezte a Habsburgok magyarországi térhódítását. Mindez hozzájárult a magyar térségben lévő városok hanyatlásának felgyorsulásához, tovább szűkült a mezőgazdasági árutermelés piaca, növekedett a parasztság pénzhíánya, a földbirtokosok pedig fokozták pénzköveteléseiket. Az elviselhetetlen földesúri terhek elől a szökésben menekvő kereső jobbágyság erőszakos visszahurcolása állandó gyakorlattá vált. Az uralkodó osztály a szabad költözködés intézményes felszámolására törekedett. A paraszti sors általános romlása az 1514-es évi parasztháború kitöréséhez vezetett.

DR. GARDA DEZSŐ

(folytatjuk)

II. Ulászló által veretett pénzek: a kiürülő államkincstárban kevés maradt belőlük